

Тарасюк Лариса Сергіївна,

*доктор філософських наук,
професор кафедри філософії та релігієзнавства
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
orcid.org/0000-0002-3863-7707
lora252@gmail.com*

Тимошенко Тарас Сергійович,

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри психології, філософії та суспільних наук
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
orcid.org/0000-0002-7087-2301
tymoshenko.taras@tnu.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ ЧЕРЕЗ МІФОЛОГІЧНІ УЯВЛЕННЯ

У роботі досліджено роль міфології у формуванні культурних цінностей та ідентичності народів. Міфологія формує систему цінностей, яка впливає на моральність, етику та соціальні норми в суспільстві. Розуміння ролі міфології допомагає розкрити, які саме цінності та ідентичності сформувалися, як вони вплинули на розвиток культури й спільноти, як вони можуть впливати на подальший розвиток суспільства. Зазначено, що роль міфології є важливим аспектом для глибшого розуміння культурного спадку та ідентичності народів.

Проаналізовано, що історичний контекст розвитку міфології допомагає нам краще розуміти суспільні та культурні процеси, які відбувалися в минулому, та їх вплив на формування ідентичності й цінностей різних народів. Зазначено, що історичні події вплинули на еволюцію міфологічних уявлень. Ці події часто створювали нові непередбачені виклики, які вимагали нових пояснень та розуміння світу. Зміни в суспільних умовах, релігійних переконаннях і наукових відкриттях також відображалися в міфології, яка презентувала адаптацію та реакцію суспільства на нові реалії.

Отже, історичні події виступали як каталізатори для еволюції та розвитку міфологічних уявлень, відображаючи потреби й аспірації суспільства в різних історичних періодах. Міфи відіграли ключову роль у передаванні та утриманні цінностей, традицій і вірувань різних цивілізацій. Вони впливали на світосприйняття та поведінку людей, а також об'єднували суспільства через спільні міфологічні образи й ритуали. Зміна історичних контекстів, як-от війни, торговельні маршрути, культурні взаємодії та релігійні трансформації, впливала на еволюцію міфологічних систем, адаптуючи їх до нових реалій і вимог суспільства.

Ключові слова: культура, міф, культурні цінності, історія, зміни, ідентичність, людина, народ.

Tarasyuk Larisa,
*Doctor of Philosophy,
Professor at the Department of Philosophy and Religious Studies
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
orcid.org/0000-0002-3863-7707
loraa252@gmail.com*

Tymoshenko Taras,
*Candidat of Philosophy Sciences, Associate Professor
at the Department of Psychology, Philosophy and Social Sciences
Educational Humanitarian Institute
of the Taurian National University named after V.I. Vernadskyi
orcid.org/0000-0002-7087-2301
tymoshenko.taras@tnu.edu.ua*

FORMATION OF CULTURAL VALUES AND IDENTITY THROUGH MYTHOLOGICAL REPRESENTATIONS

This work examines the role of mythology in shaping cultural values and the identity of peoples. Mythology forms a system of values that influences morality, ethics, and social norms within society. Understanding the role of mythology helps reveal how these values and identities were formed, how they influenced cultural development, and how they can affect the future development of society. It is stated that the role of mythology is crucial for a deeper understanding of the cultural heritage and identity of peoples.

The historical context of the development of mythology is analyzed help us better understand social and cultural processes that took place in the past and their influence on the formation of identities and values of different peoples. It is stated that historical events had an influence on the evolution of mythological tales. These events often created unforeseen challenges that require new explanations and understanding of the world. Changes in social conditions, religious beliefs and scientific discoveries are also reflected in mythology, which reflected society's adaptation and reaction to new realities.

Thus, the development of mythology was often associated with religious beliefs and practices, serving as a means of transmitting religious knowledge and beliefs, recounting tales of gods, heroes, and cosmogonic events. Myths played a key role in transmitting and maintaining the values, traditions, and beliefs of different civilizations. They influenced people's worldviews and behaviors, uniting societies through common mythological images and rituals. Changing historical contexts – such as wars, trade routes, cultural interactions, and religious transformations – have influenced the evolution of mythological systems, adapting them to new realities and societal demands.

Key words: cultura, myth, cultural values, history, changes, identity, man, people.

Вступ. Актуальність. Міфологія, незважаючи на свій стародавній початок та історичні корені, має значний відгук у сучасному світі. Вона не лише залишається джерелом натхнення для літератури, мистецтва та кіно, а й впливає на наше сьогодення через внутрішні сенси та символіку, які несе. На перший погляд, міфологічні оповіді можуть здаватися віддаленими від сучасного життя. Проте в них міститься глибокий символізм, який може заохочувати саморозвиток, надавати розуміння людських відносин, а також відповіді на фундаментальні питання про життя, смерть, любов, віру та багато іншого.

У статті розглянуто роль міфології у формуванні культурних цінностей та ідентичності

народів. Цей аспект дослідження важливий, бо міфологія відображає глибокі аспекти культури та традицій певного народу. Вона впливає на спосіб, яким люди розуміють світ навколо себе, своє минуле, сучасність і навіть майбутнє. Міфологічні перекази, легенди та міфи формують систему цінностей, яка впливає на моральність, етику й соціальні норми в суспільстві. Розуміння ролі міфології допомагає розкрити, які саме цінності та ідентичності сформувалися, як вони вплинули на розвиток культури й спільноти, як вони можуть впливати на подальший розвиток суспільства. Так, розгляд ролі міфології є важливим для глибшого розуміння культурного спадку та ідентичності народів.

Історичний контекст розвитку міфології полягає у взаємодії різних культурних, соціальних і релігійних чинників протягом століть. Від давніх часів міфи були способом пояснення невідомих явищ природи, життєвих ситуацій і загального людського досвіду. Вони відображали віру в божества, героїв та дивовижні створіння, які переплелися з історіями людських походжень, подорожей і битв. Протягом історії міфологія зазнавала впливу різних культурних та цивілізаційних змін. Зміна політичних режимів, міграції народів, торговельні контакти й релігійні перетворення – усе відіграло роль у формуванні та перетворенні міфологічних систем. Такі історичні події, як війни, колонізація і технологічний прогрес, також впливали на міфологічні надбання та їх інтерпретацію. Зміни в способі життя, соціальних структурах та відносини між людьми також могли впливати на міфологію, відображаючи або підтримуючи дійсний суспільний порядок чи протестуючи проти нього. Отже, історичний контекст розвитку міфології надає важливі відомості про те, як міфи виникали, еволюціонували й перетворювалися разом із суспільством, що дає змогу краще розуміти їх значення і вплив на культуру та ідентичність народів.

У контексті вивчення історії важливо простежити перетворення найдавніших, архаїчних форм міфу на феномен мистецтва, зокрема історію давніх греків і римлян. Слово «міф» грецького походження й означає «слово», «розповідь», «переказ». Хоча міф буквально означає розповідь, він не є жанром, формою словесного мистецтва, тому що його синкретична свідомість містить не лише слово, а й дію. Міф – це універсальна чуттєва дійсність, структурована за людським світосприйняттям. У міфі в персоніфікованих конкретно-чуттєвих образах і одухотворених істот постає узагальнено відображена первісною свідомістю дійсність. Він містить людські знання про світ, є формою духовної діяльності людини, що сформувалася на ранніх етапах освоєння людиною світу. Міф узагальнює для давньої людини уявлення про світ, у якому вона живе, та про ті сили, які цим світом керують. Міфологічне мислення характерне для давнього періоду соціально-історичного життя, а точніше для общинно-родової або первіснообщинної формації, що для Греції охоплює першу третину I тисячоліття

до н.е., але витoki його – у безодні тисячоліть. Родове об'єднання для людини найбільш природне й доступне, де є родинні стосунки. І цілком закономірно, що природне життя давній грек не може уявити собі інакше, як за допомогою родинних зв'язків, що об'єднують предків з батьками і дітьми. Дивлячись на життя навкруги, людина бачила велику кількість одиничних явищ, які вона була здатна назвати певним словом. Але, називаючи окремий предмет, людина здійснювала акт узагальнення. Так у загальних рисах народжується міфологія, міфологічне мислення, властиве первісній людині, що переносить власні родові стосунки на навколишню дійсність. Будтя людини пов'язане з найпростішими функціями природи взагалі – народженням, годуванням, вирощуванням, задоволенням елементарних потреб, боротьбою за існування, хворобами, смертю. Інакше кажучи, у міфі зображення реальності сприймається як сама реальність, а не її символ чи образ. Отже, істотною властивістю міфу є синкретична єдність суб'єктивного та об'єктивного.

Іншою суттєвою властивістю міфу є те, що він виражає колективний архетип свідомості. Він залишається міфом доти, доки є віра в реальність подій, про які в ньому йдеться. Якщо віра втрачена, міф перетворюється на художній твір: епос, легенду, казку тощо. Проте міф – це не лише відображення реальності. Його синкретизм полягає у втіленні єдності пояснення й перетворення світу. Тому міф може слугувати практичним цілям, бути за певних обставин ідеологічним знаряддям конкретних дій. В історії неодноразово спостерігаються масові дії, спричинені міфологічною ідеологією – релігійною, націоналістичною, класовою. Первісні міфи мали невербальний вираз. Їх не вигадували, а створювали в музичних і танцювально-ігрових драматичних формах. Найбільш старожитні міфи не були нарративними оповіданнями, а становили обрядові дії, які «витанцювалися» під музику. Музика відіграла в цих обрядах першорядну роль. Вона визначала ритміку й темп ритуальних дій і танців. Вона згуртовувала та єднала архаїчний колектив, а свій вербальний вираз міфи спочатку знаходили у співі, тобто знову-таки в музичній формі.

Отже, первісний міф був, якщо говорити сучасною мовою, драматичною дією, яка

синкретично поєднувала музику, костюмований танець і сакральний спів. Суттєва відмінність між: міфічною драмою і драмою як художнім твором полягає в тому, у який спосіб глядач і слухач сприймають зміст драматичної дії. Для розуміння природи міфу вагоме значення має характеристика міфологічного часу. Для міфологічного часу характерна підкреслена орієнтація на минуле, початкові сакральні часи. Вони постають як часи першотворення, доба першоречей та першодій тобто першого вогню, першого дому, першого списа, першого використання ліків тощо. Абсолютизація початку пов'язана з міфологічним принципом зведення сутності предмета до його генезису. Так, міф поставав у дихотомічній структурі початкового сакрального часу й часу профанного, емпіричного. При цьому міфологічна свідомість наділена певною гнучкістю: ті зміни, що відбувалися в міфологічній свідомості, проектувалися на минуле й знаходили в ньому обґрунтування, що, зі свого боку, стимулювало розвиток міфологічної системи. Етіологічна природа міфу мала важливу функціональну спрямованість. Специфічно пояснюючи світ, міф так підтримував, санкціонував дійсний космічний і соціальний лад, пристосовував людину до природи й соціуму. Важливим практичним засобом підтримки такого порядку було регулярне відтворення міфів у ритуалах. Соціальне значення міфу виявлялося в тому, що він не лише слугував підтримці стану й функціонування соціуму, а й надавав людині індивідуальну підтримку, особливо в психологічно складних, критичних станах при настанні статевої зрілості, переході до чоловічої дорослої групи, у разі смерті близьких тощо.

Порівняльно-історичне вивчення міфу дало змогу з'ясувати, що в міфах різних народів світу наявна чимала кількість спільних рис і мотивів. Так, до найдавніших міфів належать міфи про тварин. Нерідко це міфи про походження тварин від людей і навпаки. У давньогрецькій міфології багато таких міфів, як і міфів про перетворення людей на рослини. Наприклад, міф про походження мирмидонян, міф про Арахну, про нарциса, гіацинта, кипарис. До найдавніших належать міфи про походження сонця, місяця, зірок, відповідно позначені як міфи солярні, лунарні, астральні. До найважливіших зараховують міфи про походження світу, так звані

космогонічні. Серед них іноді виокремлюють міфи про походження людини, тобто антропогонічні. Стосовно давньогрецької космогонії, то в ній на ранніх етапах визначальна роль належить землі, яка все із себе породжує і вигодовує. Не випадково ця рання стадія міфологічних уявлень має назву хтонізм. Земля також є визначальною частиною тієї субстанції, з якої Прометей ліпить людину.

У міфології різних народів вагоме значення мають міфи календарні, що пояснюють зміну пори року, ті чи ті природні цикли. Особливе місце серед міфологічних уявлень посідають міфи про походження тих чи тих культурних надбань або соціальних настанов. Важливу роль у цих міфах зазвичай відіграють культурні герої, завдяки зусиллям яких космос «цивілізується». Роль культурних героїв можуть виконувати як боги, так і напівбоги та смертні.

Спадкоємицею старогрецької міфології є римська міфологія, яка приймає основні грецькі уявлення, накладаючи їх на наявні погляди латинян та етрусків. К. Корольов, досліджуючи класичну культуру Середземномор'я, уважав, що з усіх традицій «римська була одночасно найменш самостійною і найбільш запозичуваною:... вона являла собою комбінацію італійських, етрусських та грецьких міфів; пізніше на цю комбінацію наклалися містичні вчення і культи, що були почерпнуті на Сході» (Дарморіз, 2010, с. 141). На римську міфологію значною мірою вплинула грецька, і багато богів та героїв римської міфології мають аналогічні характеристики та функції в грецькій міфології, хоча з іншими іменами. Римська міфологія була дуже пов'язана з політикою та військовою могутністю Римської імперії. Багато міфів і легенд розповідали про подвиги героїв, битви та здобутки Риму (Дарморіз, 2010, с. 156). Боги римської міфології часто відображали людські якості та поведінку. Вони були зображені як антропоморфні істоти з власними недоліками, страстями та пристрастями, що відрізняло їх від ідеалізованих богів грецької міфології. У римській міфології було багато божеств, які відображали різні аспекти життя та природи, від богів неба та війни до богів домашнього вогнища та родинного благополуччя (Дарморіз, 2010, с. 148).

Давньоєгипетська міфологія і релігія – надзвичайно складне явище. Вони поєднали в собі різні, часом полярні вірування та уявлення, що

склалися в різні часи і в різних куточках країни, повсякчас розвиваючись і ускладнюючись. Здавня в Єгипті сформувалося декілька теологічних центрів Геліополь, Мемфіс, Гермополь, Фіви. У кожному з них була своя космогонічна версія, що проголошувала творцем світу власного бога, а інших богів трактувала як створених ним чи таких, що походять від нього. Тому в стародавньому Єгипті навряд чи існувала цілісна релігійна доктрина. Таке бачення релігійного життя стародавніх єгиптян істотно зумовлене також станом найдавніших джерел і суперечливим характером пізніших релігійних текстів Усенко. В уяві єгиптян світ був переповнений найрізноманітнішими богами й духами, що їх уособлювали священні тварини, птахи, риби та комахи. Згодом єгиптяни перейшли на антропоморфну іконографію своїх богів, частину яких напіволюднили, зображуючи з тілом людини і головою тварини чи птаха, інших піддали цілковитій антропоморфізації. Такі зміни в іконографії єгипетських богів відбувалися під впливом більш досконалих іноземних релігій і внаслідок зростання залежності індивіда від суспільства (Усенко, 2021, с. 57). У Стародавньому Єгипті розвинувся культ води. В уяві єгиптян сам Всесвіт виник з первісного водяного хаосу – божества Нун. Найдавнішим солярним богом у країні був Ра, центральне святилище якого розташовувалося в Геліополі. Ра очолив загальноєгипетський пантеон, злившись з аналогічним богом інших єгипетських богів Гором у Ра-Горахте. Унаслідок перетворення Фів на столицю Єгипту пантеон очолив фіванський солярний бог Амон, який злився з богом Ра в Амона-Ра. Сонцепоклонницька реформа фараона Ехнатона піднесла тимчасово солярний культ Атона до ролі єдиного вселенського божества. Реформа зазнала краху через консерватизм єгипетського суспільства, але її підхопили напівкочові семітські племена стародавніх євреїв, які певний час мешкали в Дельті Нілу і, будучи переслідувані за вірність реформі, емігрували в Палестину, де культ солярного бога ототожнився із семітським культом бога грози й блискавки Адонаєм. Особливе місце в релігійно-міфологічній культурі стародавніх єгиптян посідав цикл міфів і ритуалів, пов'язаних з богом родючості Осірісом (Усенко, 2021).

Китайська міфологія також багата й різноманітна. Вона містить давні легенди про богів,

духів та героїв. Політична доля Китаю призвела до того, що давньокитайська міфологія дійшла до нас фрагментарно й реконструюється за давніми історичними й філософськими творами. Одна з відмінностей давньокитайської міфології – це евгемеризація міфічних персонажів, які під впливом раціоналістичного конфуціанського вчення дуже рано почали тлумачитися як реальні події глибокої давнини. Головні персонажі перетворювалися на правителів, а другорядні – на сановників, чиновників тощо. Евгемеризація міфів сприяла й характерному для китайської міфології процесові антропорфологізації героїв. Велику роль відігравали тотемічні уявлення. Так, племена іньців уважали своїм тотемом ластівку, племена ся – змію. Поступово змія трансформувалася в дракона (лун), який владарював над дощами, грозою, водою. Функцію жерців Неба виконували вчені, що відправляли ритуали на честь бога неба Шан Ді, який вважався першопредком китайців. За аналогом кожна китайська родина шанувала своїх предків. Так, переважальним у Китаї став не культ богів, а культ предків. Саме ж Небо (Тянь) стало головним китайським божеством, причому не стільки священно-божественним, скільки морально-етичним. Уважалося, що Велике Небо заохочує і карає, Небо набуває дедалі абстрактнішого (космічного й морального) порядку руху всього дійсного. Сенс життя людини для давніх китайців полягав у підтриманні правильних відносин людини й космосу, яких заповідали предки. Персонажі давньокитайської міфології, часто виступаючи як реальні герої, мають відповідні свята, які відзначаються за заведеним у Китаї місячним календарем. Відповідно здійснюються заведені ритуали, які дають змогу людям контактувати з божественною силою Першопредків.

Індійська міфологія, заснована на відомих епосах, таких як «Махабхарата» та «Рама-яна», розповідає про пригоди богів, героїв та демонів. Багато з головних персонажів, як-от Крішна, Рама, Шива та Парваті, чинять глибокий релігійний і культурний вплив на індійське суспільство. Індоевропейська сім'я народів подібна на розлоге дерево з могутнім коренем. Вийшовши на арену історії вперше як воїни на бойових колісницях і з бойовими бронзовими сокирами, її представники продовжують відігравати в історії людства величезну роль.

Розселившись на просторах Європи та Азії, індоєвропейці розділилися на безліч пранародів: кельтів (тепер – ірландці, шотландці, валійці, бетонці, у минулому – галли, галати, гельвети, бої), германців (німці, англосакси, данці, голландці, шведи, норвежці, ісландці, у минулому – вандали, готи, гепіди, герули), балтів (литовці, латвійці, у минулому – пруси, ятваги), слов'ян (південні, східні і західні), греків, вірмен, фракійців (у минулому – фракійці, фрігійці, даки, гети), іллірійці (тепер – албанці), анатолійців (у минулому – хети, палійці), італіків (венети, латини, римляни, тепер – романські народи), іранців (перси, таджики, осетини, курди, пуштуни, у минулому – скіфи, сармати, алани, саки, масагети), індійці (бенгальці, раджастанці, хінді та ін.), тохари та ін.

Кожен із цих пранародів залишив свій унікальний слід в історії та культурі людства. Стародавні індоєвропейські боги, отримавши нові звучання та брази, відповідно до різних історичних доль своїх шанувальників, зберегли глибоко споріднені риси.

Небесні боги є найбільш цілісними образами. Ім'я бога Ясного Неба майже у всіх своїх варіантах походить від праіндоєвропейського *deiuo* – «денне, сяюче небо»: індійський Дьяус, балтський Дієвас, латинський Деус, германський Тіу, кельтський Тевтат, хетський Тіват, грецький Зевс (від Деос), слов'янський Диво. Він є найбільш древнім чоловічим персонажем пантеону, саме він був головою пантеону індоєвропейців на початку їх існування, був богом племінної общини, володів законодавчими та військовими функціями. Останнє те, що відрізняє цей образ у пастуших племен індоєвропейців від небесних богів у землеробських культурах, які їм передують. Надалі Бога Ясного Неба затулили інші образи, що викликали навіть появу спеціальних пояснювальних міфів, як-от міф про «падіння Дьяуса» в Індії та кельто-германський сюжет про втрату неба руки й неможливості через це виконувати функції «царя богів». Така ситуація була характерна для народів Північної та Західної Європи й індоіранців, але в Середземномор'ї розвиток міфології пішов іншим шляхом. У греків, італіків та етрусків Зевс, Юпітер і Тін є злиттям образів богів Ясного Неба і Грому.

Для стародавніх народів міфологія була способом пояснення та розуміння навколишнього

світу, природних явищ, суспільних структур, людських почуттів і вчинків. Вони створювали міфи, легенди та богів, щоб пояснити походження всього навколо, включно із собою. Міфи виконували різні функції для стародавніх народів. Вони слугували як форма навчання та передавання знань від покоління до покоління, вчили моральних цінностей та норм поведінки. Також міфи могли об'єднувати суспільства, створюючи спільні вірування, традиції та ідентичність. Міфи допомагали створити уявлення про космос, час, та відносини між божествами та людьми. Вони відображали ідеї про порядок у світі та роль людини в цьому порядку.

Українська народна міфологія давно привертала увагу дослідників. Першим дослідником у цій царині вважається М. Костомаров., І. Нечуй-Левицький, М. Грушевський, Г. Булашев, О. Потебня.

Сучасна міфологія, відзначає О. Морщакова, об'єднує ідеальне й реальне, понятійне та чуттєве, можливе й дійсне в образ, який орієнтує людство на визначення подальших перспектив як соціокультурного розвитку, так і біологічного виживання. Сучасне міфологічне мислення пов'язане із розвитком техногенної цивілізації: міфи про безмежні можливості техніки з її тотальним впливом на людину; міфи віртуальної реальності, у яких ілюзорність є дієвішою за реальність, фантастичні проекти соціального впорядкування тощо. Сучасний міф втрачає притаманну йому первинну синкретичність і ставить людину перед фактом життя у «двох вимірах»: реальному та ілюзорному (Морщакова, 2004, с. 157). «Притаманна міфологічній свідомості віра в «божественність» суб'єктивного знання в умовах політичних реалій ХХ ст. є одним із засобів самоствердження, самореалізації і самопомоги в досягненні власної значущості та правоти щодо тих смисложиттєвих змістів, які нав'язує особистості суспільна свідомість» (Морщакова, 2004, с. 157). Так, можна зробити висновок, що історичний контекст розвитку міфології відігравав ключову роль у формуванні культур, вірувань та ідентичності різних цивілізацій. Розвиток міфології відбувався в контексті політичних, соціальних, економічних та релігійних змін, які відбувалися в суспільстві протягом історичного часу. Історичні події, такі як війни, міграції, торговельні контакти та культурні

обміни, впливали на формування міфологічних систем, їх структуру та зміст. Кожна епоха мала власні міфи та легенди, які відображали думки, цінності та переживання того часу. Крім того, розвиток міфології часто був пов'язаний з релігійними віруваннями та практиками. Міфи слугували як засіб передавання релігійних знань та вірувань, розповідаючи про богів, героїв і космогонічні події.

Отже, історичний контекст розвитку міфології допомагає нам краще розуміти суспільні та культурні процеси, які відбувалися в минулому, та їх вплив на формування ідентичності й цінностей різних народів. Безумовно, історичні події впливали на еволюцію міфологічних уявлень. Ці події часто створювали нові непередбачені виклики, які вимагали нових пояснень та розуміння світу. Відбувалися революції, війни, міграції народів, торговельні контакти й культурні взаємодії, які вплинули на міфологічні системи. Зміни в суспільних умовах, релігійних переконаннях та наукових відкриттях також відображалися в міфології, яка відображала адаптацію та реакцію суспільства на нові реалії. Отже, історичні події виступали як каталізатори для еволюції та розвитку міфологічних уявлень, відображаючи потреби й аспірації суспільства в різних історичних періодах.

Події в Древній Греції мали безпосереднє значення на формування міфів та легенд, які стали основою грецької міфології. Ця епоха в історії Греції була періодом інтенсивних культурних, політичних і соціальних змін, що відобразилися в міфологічних розповідях та божествах. Події, пов'язані з великими історичними постатями, такими як Геракл, Ахіллес, Одісей та інші, вплинули на формування легенд про їхні подвиги й пригоди. Багато з міфів про героїв відображають події, які відбулися в реальному житті, але були вигадані та перетворені через призму міфології. Події, пов'язані з культовими обрядами, святами та релігійними віруваннями, вплинули на створення міфологічних історій про богів і героїв. Ці обряди та вірування відображали життя й цінності давньогрецького суспільства, їхні впливи були відображені в міфології. Війни, повстання та зміни управління також знайшли відображення в міфологічних історіях. Їх використовували як алегорії для розуміння політичних подій чи спосіб вираження соціальних амбіцій.

Разом з еволюцією суспільства міфологія також суттєво змінювалася. Зокрема, під час Середньовіччя роль міфології трансформувалася в суспільстві. У цей період міфологічні уявлення і традиції почали відступати перед релігійними доктринами та догмами Християнства. Церковна інституція взяла на себе функцію контролю над духовною сферою та розповсюдженням моральних норм, що змінило спосіб, яким сприймалася міфологія. У середньовіччі міфи й легенди зберігалися, але їх тлумачення та значення були переосмислені відповідно до християнської доктрини. Багато міфологічних персонажів і сюжетів були адаптовані до християнської традиції або визнані як її вороги. У цей період міфи та легенди часто використовувала церква для ілюстрації біблійних історій або як засіб пропаганди й підтримки влади.

У добу Романтизму «культурний маятник» змінив напрям та почав рухатися від раціоналістичного полюсу до міфологічного. І хоча при цьому акценти цінності були зміщені на естетичний вимір філософії як феномену художньої творчості, однак у цей час виявлено низку глибоких ідей щодо природи, структури та функцій міфології. Так, з філософської позиції Шеллінга, виникнення міфології та поезії є взаємоперетіканням двох немислимих один без одного процесів. Міфи, як він зауважує, сконструйовані за символічним принципом, міфи структурують хаос, у якому потенційно наявні всі можливі смисли, образи виокремлюють з нього осмислені символічні констатації. При цьому міфологія як цілісна система побудована шляхом концентрації символів навколо специфічного ядра. Роль останнього відіграє «світ богів», який хоч і спілкується певним чином зі «світом людей», однак залишається суттєво відокремленим від нього. Міфологія, за Шеллінгом, є відображенням дійства, постійним теогонічним процесом, який відбувається у свідомості народів і який суб'єктивно є необхідним для виділення смислів з хаосу. О. Морщакова стверджує, що сучасний період національно-культурної історії в Україні вніс корективи до традиційних уявлень про політичну соціалізацію як відтворення політичної системи через передавання національних цінностей від одного покоління до іншого. Відсутність почуття належності суб'єкта до особистісного панівного начала (держави, нації)

стримує формування справжнього колективного «Я», на якому ґрунтується культуротворчість етносу. Його не може замінити та ієрархія цінностей, яку нині пропагує політична ідеологія. Освячена соціальна міфотворчість виступає як «громадянська релігія» суспільства (Морщакова, 2004, с. 157).

Висновки. Станом на зараз значення міфології та міфів дуже змінилося для суспільства. Міф є не тільки історичною, релігійною, літературною, а й соціально-політичною реальністю, яка переважно відображена в політиці й рекламі. У цьому разі поняття «міф» має значення «штучно створене уявлення про реальні суспільні процеси». Звичка ототожнювати міф тільки з архаїчним пережитком минулого походить з хибного розуміння суті міфу, яка полягає у створенні низки настанов у соціальній, культурній, ритуальній сферах життя з метою збереження Гармонії суспільства, нації, племені. Саме на прикладі історії та ідеології останніх років видно, що міф продовжує воскресати на кожному новому витку історії, і дуже часто з подання владних структур.

Серед міфів сучасності виокремлюють такі форми: політичний, провідний, героїчний, псевдоміф тощо. Політичний міф – це форма колективної психіки, яка пояснює політичну реальність цілісними чуттєво-образними засобами. Міф згуртовує людей у суспільні групи навколо героя, події, ідеї. Міф може відігравати як конструктивну, так і деструктивну роль у суспільстві. Скажімо, міф про те, що національна незалежність автоматично підвищить добробут народу, сприяє консолідації народу довкола національної ідеї. Однак міф про те, що держава повинна захищати всі верстви населення, є гальмівним чинником реформ. Провідні міфи дають змогу у той чи той спосіб формувати, спрямовувати колективну, загальнонародну свідомість. До них належать міфи про окремі нації, держави, політичні устрої,

режими, форми правління. Так, є чимало міфів про унікальність окремих політиків чи форм правління. Героїчні міфи пов'язані насамперед із конкретними людьми – політичними, державними діячами, лідерами, непересічними особистостями, що подаються загальні зрізками для наслідування. Псевдоміфи – це міфи сучасної, тимчасової, короткотривалої дії. Скажімо, у період виборів деякі політики формують і поширюють думку, що «лише вони й тільки вони спроможні вивести країну з кризи», «покінчити з казнокрадством, корупцією і тіншовою економікою», «вирішити проблему безробіття» та інші. Усе це є формами сучасних міфів. Український філософ О. Шевченко вбачає компенсаторну суть сучасної міфології: реалізація бажаного на підсвідомому рівні, в умовах наявності травматичної ситуації – як тоталітарної, так і посттоталітарної дійсності. Щонайперше, виразником цих компенсаторних міфів є література, де неможливе стає можливим. Міфи відіграли ключову роль у передаванні та утриманні цінностей, традицій і вірувань різних цивілізацій. Вони впливали на світосприйняття та поведінку людей, а також об'єднували суспільства через спільні міфологічні образи та ритуали. Зміна історичних контекстів, таких як війни, торговельні маршрути, культурні взаємодії та релігійні трансформації, впливала на еволюцію міфологічних систем, адаптуючи їх до нових реалій і вимог суспільства.

Міфологічні оповідання, легенди та міфи є джерелом розвитку уяви й моральними настановами, які вказують на те, що народ вважає важливим, священним та цінним. Вони сприяють формуванню системи цінностей, яка визначає ставлення до родини, природи, справедливості та добра. Крім того, міфологія забезпечує почуття належності та єдності серед членів народу, об'єднуючи їх навколо спільних ідей та символів.

Список використаних джерел:

- Дарморіс, О. (2010). *Міфологія* : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 248 с.
- Морщакова, О. С. (2004). Смысловиттєвий зміст сучасної міфотворчості в контексті українських культурних традицій. Київський національний університет культури і мистецтв. Київ. 173 с.
- Усенко, І. В. (2021). *Образи Давнього Єгипту в сучасній масовій культурі. Доісламський Близький Схід № 2*. С. 181–187.
- Федорак, Н. (2008). Перша енциклопедія слов'янської міфології. *Міфологія і фольклор*. № 1. С. 54–62.
- Фоміна, Г. В., Нямцу, А. Є. (2009). *Міф і легенда у загально-культурному просторі* : Монографія. Чернівці : Рута, 239 с.

References:

- Darmoriz, O. (2010). *Mifologia [Mythology: Teaching Manual]*. Lviv: LNU named after Ivan Franko. 248 s. [in Ukrainian].
- Morshchakova, O. S. (2004). *Meaningful Content of Modern Myth-Making in the Context of Ukrainian Cultural Traditions*. Kyiv National University of Culture and Arts. Kyiv : 173 s. [in Ukrainian].
- Usenko, I. V. (2021). *Images of Ancient Egypt in Modern Mass Culture*. *Pre-Islamic Middle East*. No. 2. S. 181–187 [in Ukrainian].
- Fedorak N. (2008). *Persha encyklopedia slovynckoi mifologii [The First Encyclopedia of Slavic Mythology]*. *Mythology and Folklore*. No.1. S. 54–62 [in Ukrainian].
- Fomina G. V., Neamtsu A. E. (2009). *Myth and Legend in the General Cultural Space : Monograph : Ruta*. Chernivtsi. 239 s. [in Ukrainian].